

Strategija za Bosnu i Hercegovinu 2022-2027.

kao što je odobreno od strane Upravnog Odbora Direktora , 6 april 2022 godine

European Bank
for Reconstruction and Development

EBRD osigurava isključivo kurtoazni prevod originalnog teksta dokumenta. Iako je EBRD poduzeo razumne mjere da bi osigurano vjerodostojnost prevoda, EBRD ne jamči niti potvrđuje tačnost prevoda. Čitatelj se na prevod oslanja isključivo na vlastitu odgovornost. Ni u kojem slučaju, EBRD, njegovi zaposlenici ili zastupnici, neće biti odgovorni čitatelju ili nekom drugom za eventualne netačnosti, greške, propuste, brisanje, nedostatke ili izmjenu sadržaja prevoda, bez obzira na razlog, niti za bilo kakvu štetu koja iz toga može nastati. U slučaju bilo kakvog neslaganja ili kontradikcije između teksta na engleskom jeziku i prevoda, tekst na engleskom jeziku je mjerodavan.

Sadržaj i skraćenice

European Bank
for Reconstruction and Development

Sadržaj		Ključne skraćenice	KfW	Kreditanstalt für Wiederaufbau
Sažetak	3	ABI Godišnje ulaganje banke	LCY Lokalna valuta	
Bosna i Hercegovina – Prikaz EBRD-a	4	ASB Savjeti za mala preduzeća	M&S Proizvodnja i usluge	
I. Provedba prethodne Strategije (2017-2021.)	5	ATQ Procjena tranzicijskih kvaliteta	NDC Utvrđeni doprinosi zemlje	
<i>Ključni tranzicijski rezultati</i>	5	BiH Bosna i Hercegovina	NECP Energetski i klimatski plan zemlje	
<i>Izazovi u implementaciji i ključne pouke</i>	7	CPI Indeks potrošačkih cijena	NPL Nekvalitetni krediti	
II. Ekonomski kontekst	8	E&S Okolišni i socijalni	ODA Zvanična razvojna pomoć	
<i>Makroekonomski kontekst i izgledi</i>	8	EBRD Evropska banka za obnovu i razvoj	PFI Partnerska finansijska institucija	
<i>Ključni tranzicijski izazovi</i>	9	EIA Procjena utjecaja na okoliš	PPP Javno-privatno partnerstvo	
III. Prioriteti vlade i angažman zainteresiranih aktera	11	ESG Okolišni, socijalni i upravljački	PTI Tranzicijski utjecaj portfelja	
IV. Definiranje prioriteta EBRD-ove Strategije za BiH	12	ESIA Procjena okolišnog i socijalnog utjecaja	RS Republika Srpska	
V. Okvir aktivnosti i rezultata	14	ESP Okolišna i socijalna politika	SIDA Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju	
VI. Pregled komplementarnosti međunarodnih partnera u poslovnim oblastima EBRD-a	16	ETI Očekivani tranzicijski utjecaj	SME Mala i srednja preduzeća	
VII. Rizici u implementaciji, okolišne i socijalne implikacije	17	EU Evropska unija	SEE Jugoistočna Evropa	
VIII. Procjena sufinansiranja donatora	18	FBIH Federacija Bosne i Hercegovine	SOE Preduzeća u državnom vlasništvu	
Prilog 1 – Politička procjena u kontekstu člana 1.	19	FDI Strana direktna ulaganja	TA Tehnička pomoć	
		FI Finansijska institucija	TC Tehnička saradnja	
		GCAP Akcioni plan za zelene gradove	TFP Program olakšavanja trgovine	
		BDP Bruto domaći proizvod	TMT Telekomunikacije, mediji i tehnologija	
		GEFF Programi finansiranja zelene ekonomije	TPES Ukupna opskrba primarnom energijom	
		GET Tranzicija zelene ekonomije	TPP Termoelektrana	
		GHG Staklenički plinovi	WDI Svjetski razvojni indikatori	
		H&S Zdravlje i zaštita na radu	WEF Svjetski ekonomski forum	
		HPP Hidroelektrana	WEO Svjetski ekonomski izgledi	
		ICA Industrija, trgovina i agrobiznis	WB Svjetska banka	
		ICT Informaciono-komunikacione tehnologije	WBIF Investicioni okvir za Zapadni Balkan	
		IEA Međunarodna agencija za energiju	WB-5 Zapadni Balkan pet (zemalja)	
		IFI Međunarodne finansijske institucije	WiB Program Žene u biznisu	
		IFRS Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja		
		ILO Međunarodna organizacija rada		
		MMF Međunarodni monetarni fond		
		IPA Instrument pretpriustupne pomoći		

Bosna i Hercegovina je od usvajanja prethodne Strategije za zemlju kontinuirano nastavila iskazivati predanost i primjenjivati političke principe iz člana 1. Sporazuma o osnivanju EBRD-a, iako kompleksnosti ustavne organizacije zemlje negativno utječu na funkcioniranje njenih demokratski izabranih institucija, kao i na građanska i politička prava njenih državljana.

Bosna i Hercegovina je mala zapadnobalkanska ekonomija, institucionalno i ekonomski fragmentirana, bez jedinstvenog ekonomskog prostora. Tokom prethodne decenije, rast BDP-a je u prosjeku bio oko 2 posto, primarno potaknut domaćom potrošnjom, ali niži od stope rasta zemalja na sličnom nivou razvoja. Zemlja ima relativno snažnu proizvodnu bazu, ali se ekonomska aktivnost uglavnom oslanja na sektor usluga (56 posto BDP-a u 2020.). Ekonomija je opterećena prevelikim i često neefikasnim javnim sektorom, nepostojanjem jednakih uvjeta za poslovanje javnog i privatnog sektora i odsustvom jedinstvenog ekonomskog prostora. Aranžman valutnog odbora, zajedno sa opreznom fiskalnom politikom, omogućio je da zemlja ima vjerodostojan temelj stabilnosti finansijskog sistema i osigurao je održavanje niske stope inflacije.

Ekonomski rast je već bio u opadanju kada je zemlja ušla u krizu izazvanu pandemijom Covid-19, što je dovelo do ekonomskog pada od 3,2 posto u 2020. godini. Sektor turizma je pretrpio najteži udar, ali je i proizvodnja drastično opala, dok je ekonomija pretrpjela deflaciju. Proces oporavka je u toku, ali okruženje je i dalje prepuno izazova, naročito ako cijene roba nastave rasti. Zemlji su potrebne investicije i reforme da bi se osnažio oporavak, izbjeglo nazadovanje tranzicije i da bi se ojačao potencijal za rast.

Bosna i Hercegovina se suočava sa materijalnim nedostacima u svim tranzicijskim kvalitetima, što ometa ekonomski rast i održivu konvergenciju prihoda. Pravna i administrativna kompleksnost i korupcija stvaraju značajne prepreke za poslovanje u zemlji, a velika i neefikasna preduzeća u državnom vlasništvu (SOE) smanjuju produktivnost. Restrukturiranje i privatizacija SOE je usporila i kasni se sa provođenjem značajnih reformi. Iako mala i srednja preduzeća (SME) osiguravaju 70 posto ukupnog broja zaposlenih i stvaraju 65 posto dodane vrijednosti, njihova integracija u globalne lance vrijednosti je niska i manje su konkurentna nego slična preduzeća u regiji. Priliv stranih direktnih ulaganja (FDI) je i dalje nizak, a ukupni nivo FDI je jedan od najnižih u regionu. Nedostatak potrebnih vještina i emigracija su posebno prisutni na tržištu rada, a digitalna svijest i IT vještine se moraju razvijati da bi se podržao rast konkurentnosti. Energetski sektor zavisi od uglja i potrebna mu je hitna pažnja da bi se riješilo značajno zagađenje zraka i da bi se otpočelo sa pravednom i dobro upravljanom tranzicijom kako se ekonomija ne bi našla pod udarom značajnih i sve većih socijalnih i ekonomskih troškova.

EBRD je u dobroj poziciji da pruži podršku oporavku Bosne i Hercegovine i da pomogne u rješavanju preostalih tranzicijskih izazova u skladu sa reformskim naporima organa vlasti. EBRD za cilj ima jačanje konkurentnosti i digitalne spremnosti privatnog sektora, stimuliranje inkluzije i unapređenje vještina, te promoviranje zelenih i održivih modela rasta. EBRD će također i dalje podržavati regionalno transportno povezivanje, zelenu općinsku infrastrukturu i ukupnu tranziciju zemlje ka niskim emisijama ugljika, uključujući dekarbonizaciju energetskog sektora i njegov prelazak sa uglja na čistije energetske izvore. Finansiranje će se produžiti da bi se ubrzale strukturne reforme i pružila podrška politikama za smanjenje tranzicijskog jaza u upravljanju, inkluziji i integraciji. Banka će održavati usku saradnju sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama i donatorima, čija podrška i sufinansiranje su od ključnog značaja za uspješno ostvarenje ove strategije.

EBRD će raditi na ostvarenju sljedećih strateških prioriteta u Bosni i Hercegovini tokom perioda 2022-2027:

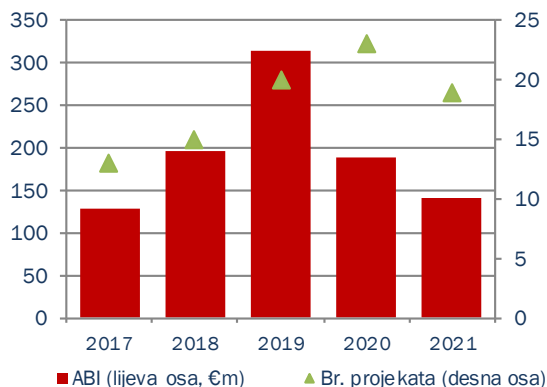
- i. *Jačanje uloge privatnog sektora, uključujući putem unapređenja vještina i digitalizacije*
- ii. *Rješavanje ključnih infrastrukturnih nedostataka uz unapređenje upravljanja i daljnje regionalne integracije*
- iii. *Podrška diverzifikaciji energetskih izvora uz napuštanje uglja i promoviranje prelaska na nisku ugljičnu ekonomiju*

Bosna i Hercegovina – prikaz EBRD-a

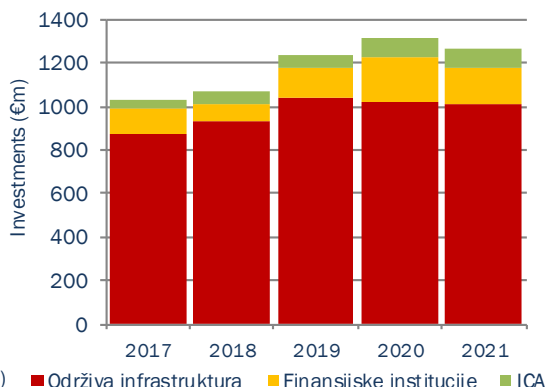
Investicione aktivnosti EBRD-a (zaključno sa februarom 2022.)

Portfelj	€1,247m	Aktivni projekti	94
Udio kapitala	3%	Operativna sredstva	€726m
Udio privatnog sektora ¹	34%	Neto kum. investicije	€2,833m

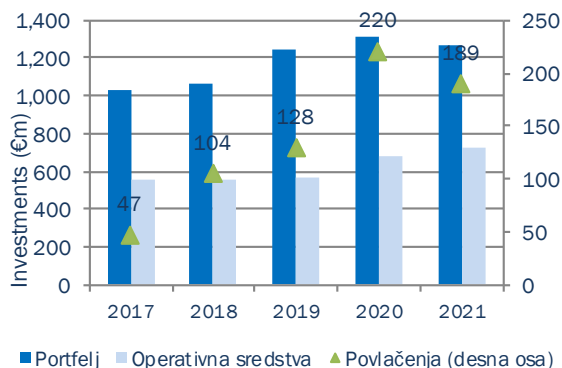
ABI i operacije

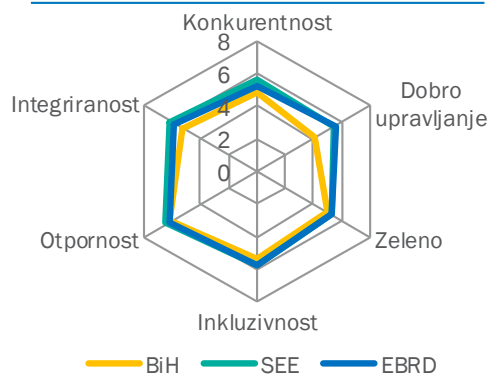
Sastav portfelja

Dinamika portfelja

Tranzicijski jaz²

Kontekst Bosne i Hercegovine u brojkama

	BiH	Za poređenje
Stanovništvo (milioni) ³ (2020.)	3.3	Crna Gora (0.6) Sjeverna Makedonija(2.1) Srbija (6.9)
BDP per capita (PPP, USD) ³ (2020.)	15,231	Crna Gora (19,305) Sjeverna Makedonija(16,770) Srbija (19,168)
Globalni indeks konkurentnosti (WEF) (2019.)	92. (od 141)	Crna Gora (73) Sjeverna Makedonija(82) Srbija (72)
Nezaposlenost (%) ⁴ (2020.)	15.9	Crna Gora (17.9) Sjeverna Makedonija(17.2) Srbija (9)
Nezaposlenost mladih (%) ⁴ (2020.)	36.6	Crna Gora (36) Sjeverna Makedonija(37) Srbija (26.6)
Učešće žena u radnoj snazi (%) ⁴ (2020)	36.7	Crna Gora (46.4) Sjeverna Makedonija(41.8) Srbija (46.5)
Energetski intenzitet (TES/BDP) ⁵ (2019)	0.4	Crna Gora (0.2) Sjeverna Makedonija(0.3) Srbija (0.3)
Intenzitet emisija/BDP (kgCO2/2015 \$) (2020) ⁵	1.2	Crna Gora (0.6 as of 2019) Sjeverna Makedonija(0.7) Srbija (1.0)

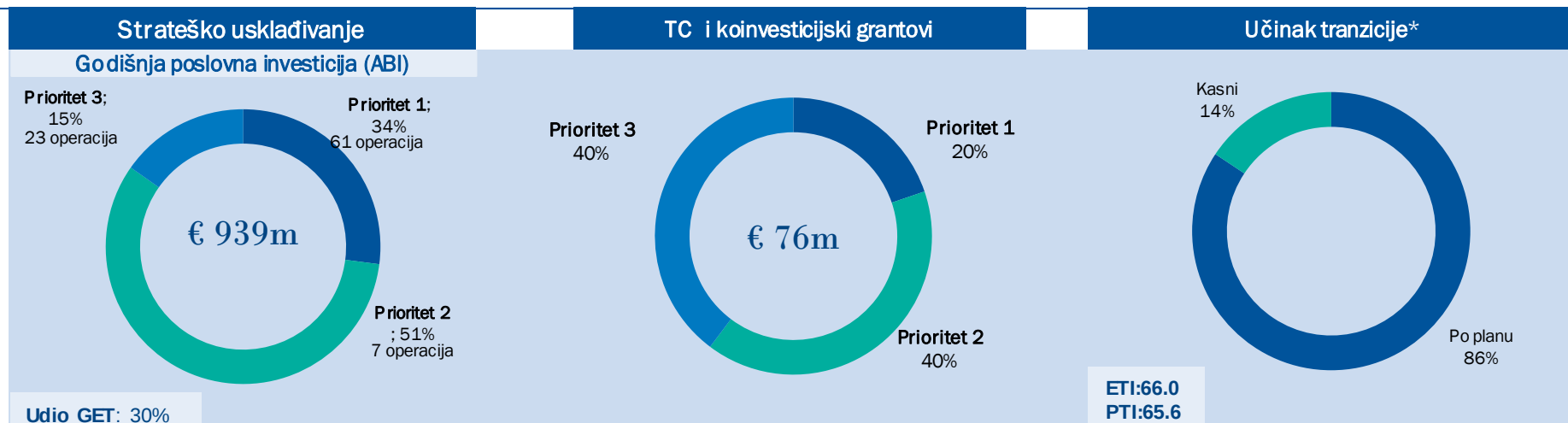
¹ Kumulativna investicija Banke: 5-godišnja osnova portfelja. ² Cf. Tranzicijski izvještaj EBRD-a 2021-2022. ³ IMF WEO. ⁴ Procjene državnih organa vlasti i Međunarodne organizacije rada. ⁵ Energetski atlas Međunarodne agencije za energiju (IEA).

1. Provedba prethodne Strategije (2017-2021.)

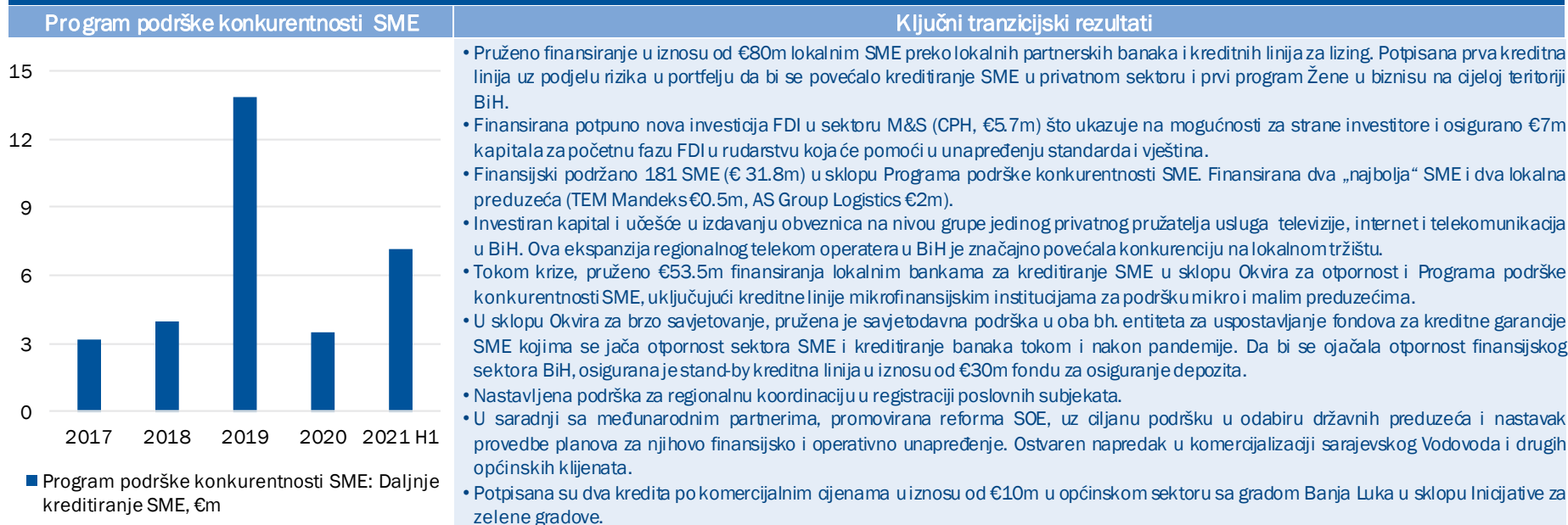

European Bank
for Reconstruction and Development

1.1. Ključni tranzicijski rezultati

Prioritet 1: Omogućiti izgradnju kapaciteta i proširivanje privatnog sektora uz promoviranje komercijalizacije javnih komunalnih preduzeća i pružanje podrške privatizaciji održivih preduzeća u državnom vlasništvu da bi se povećala konkurentnost.

* Ostvarenje učinka tranzicije odražava koliko je vjerovatno da će projekti ostvariti učinak u tranziciji, koji se od njih očekuje prilikom potpisivanja. Računica je zasnovana na aktivnom zrelom (> 2 godine) portfelju.

1. Provedba prethodne Strategije (2017-2021.)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.1. Ključni tranzicijski rezultati

Prioritet 2: Podrška razvoju ključnih transportnih i energetske prekograničnih veza s ciljem promoviranja integracije sa regionom uz jačanje otpornosti ekonomije

Koridor Vc

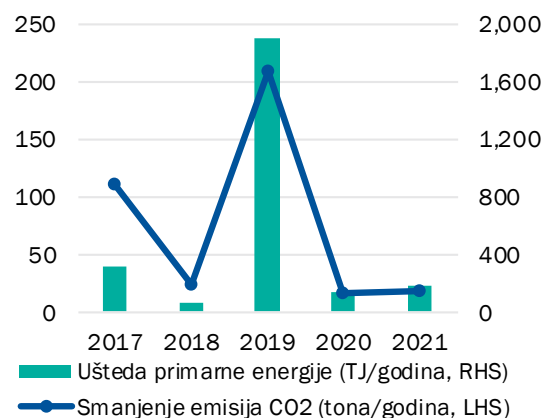
Ključni tranzicijski rezultati

- U sklopu naše predanosti izgradnji Koridora Vc, vodećeg evropskog transportnog koridora, koji će značajno ojačati povezanost u BiH, potpisani su novi krediti u ukupnom iznosu od €460m, i nastavljeno je pružanje podrške implementaciji. Radilo se na novim potencijalnim transakcijama za finalne dionice Koridora Vc, gdje su po prvi put u finansiranje uključene lokalne banke. Povlačenja su izvršena u iznosu od €117m u 2020. i €78.6m u 2021. godini, i nastavljaju rasti, što ukazuje na značajan napredak uprkos pandemiji.
- Uznepredovala implementacija klimatski otpornog projekta Ceste FBiH, s ciljem popravljanja i modernizacije magistralnih cesta.
- Završena ESIA za Južni plinski interkonektor (BiH prema Hrvatskoj), sa diskusijama koje su uslijedile sa nositeljima interesa da bi se dala podrška BiH u unapređenju energetske sigurnosti, kvalitete zraka i napredovanja na putu dekarbonizacije.
- Prošireni dijalog sa vladom o politika koje se odnose na dekarbonizaciju i reformu u energetskom sektoru.
- Pokrenut Program rodne ravnopravnosti u građevinarstvu sa dva državna preduzeća za autoceste, uključujući i rodne akcione planove.

Bh. Koridor Vc 2 u FBiH (2015.)	Koridor Vc u RS - Dio 1 (2017.)	Koridor Vc u FBiH - Dio 3 (2018.)	Koridor Vc – dobojska zaobilaznica (2019.)
*Integrirano Dobro upravljanje	Integrirano Dobro upravljanje	Integrirano Inkluzivno	Integrirano Otporno
Povećanje akcije na gorivo; Certificiranje nabavke (CIPS); Standardi sigurnosti cesta;	Povećanje akcije na gorivo; Nabavke (CIPS) i ISO 9001 / ISO 14001 certifikati	Promoviranje inkluzivnih praksi nabavke; vještine i mogućnosti obuke za mlade	Unapređenje planiranja i izvršenje aktivnosti održavanja

Prioritet 3: Podrška energetske efikasnosti i energiji iz obnovljivih izvora, uz pomoć općinama da unaprijede kvalitet usluga za promociju zelene ekonomije

Tranzicija na zelenu ekonomiju

Ključni rezultati tranzicije

- Tri grada iz BiH su se pridružila Inicijativi Banke za zelene gradove. Akcioni planovi za zelene gradove (GCAP) su u potpunosti odobreni u gradovima Zenica, Banja Luka i Sarajevo; Mostar i Brčko distrikt su izrazili interes za pripremu GCAP. Pripremljena dva projekta u sklopu Energetske efikasnosti u javnim zgradama unutar Inicijative za zelene gradove.
- Investirano €18m u modernizaciju postojećeg kombiniranog industrijskog postrojenja uz zamjenu upotrebe uglja i osiguranje pouzdanog i čistijeg centralnog grijanja za susjedni grad Zenicu.
- Nastavak podrške privatnom klijentu za uspješno pružanje usluga centralnog grijanja iz obnovljivih izvora u Banja Luci.
- Nastavak implementacije investicija u elektrodistribuciju i rad sistema u sektoru električne energije da bi se smanjili gubici i ojačalo upravljanje mrežom.
- Osigurano finansiranje od €13m putem GEFF programa za unapređenje energetske efikasnosti u stambenim zgradama.
- U Zenici, potpisan je ključni projekat energetske efikasnosti za bolnicu u Zenici u vrijednosti €10m, uključujući i komponentu gasifikacije.
- Osigurano finansiranje od €45m za tri odvojene investicije u zeleniji i efikasniji javni prevoz u Kantonu Sarajevo.
- Ojačana regulativa i standardi energetske efikasnosti putem Regionalnog programa energetske efikasnosti, u dva entiteta je ostvareno ukupno deset rezultata u području politika, a formalno usvajanje sekundarne legslative čeka na šire zakonodavne reforme u bliskoj budućnosti.
- Potpisana investicija od €10m za dva kredita za unapređenje održivog vodosnabdijevanja u Banja Luci, što je također prvi komercijalni kredit u općinskom sektoru.

* Prije prelaska na nove tranzicijske kvalitete

1. Provedba prethodne Strategije (2017-2021.)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.2. Izazovi u implementaciji i ključne pouke

Kontekst implementacije

Zemlja se i dalje suočava sa jedinstvenim izazovima u vezi institucionalne i ekonomske fragmentiranosti, što usporava i narušava kvalitet donošenja odluka, te ometa neophodne strukturne reforme. Zbog toga je ekonomski rast bio stabilan, ali na nižem nivou od drugih zemalja u regionu. Tokom perioda provedbe strategije bilo je vrlo malo napretka u područjima koja je EU identificirala kao važna za dobijanje kandidatskog statusa. Učešće države je i dalje veliko u ekonomiji, uz nedovoljan napredak u pravcu depolitizacije, reformi, komercijalizacije i restrukturiranja državnih preduzeća. Od početka rada, EBRD je investirala više od €2.75 milijardi u 189 projekata u privatnom i javnom sektoru, ostvarujući visoki tranzicijski učinak putem izgradnje kapaciteta i proširenja privatnog sektora, razvoja ključne transportne i energetske infrastrukture i podrške unapređenju energetske efikasnosti, uz pružanje pomoći općinama u vršenju ključnih usluga. Donatorska podrška je bila od ključnog značaja za omogućavanje ostvarenja strateških ciljeva Banke, posebno u općinskim infrastrukturnim projektima i kreditnim linijama kojima se pružala podrška standardima i konkurentnosti malih i srednjih preduzeća.

Izazovi u implementaciji

- Bez značajnog napretka u ključnim reformama, uključujući i u pravcu EU kandidatskog statusa, zbog općeg političkog zastoja u zemlji, kao i zbog značajnog kašnjenja u formiranju vlasti tokom perioda obuhvaćenog strategijom
- Potrebe za finansiranjem velikih infrastrukturnih projekata u kombinaciji sa niskom efikasnošću i niskim kapacitetima za implementaciju državnih preduzeća, uključujući i općinska preduzeća koja su zadužena za većinu javnih usluga
- Bez značajnog napretka u privatizaciji, unapređenju poslovne sredine i stvaranju jedinstvenog tržišta, čime bi se privukle FDI ili povećale privatne investicije
- Bez napretka po pitanju regulatornih reformi o obnovljivim energetskim izvorima, što bi otvorilo tržište za privatne investitore

Ključne pouke i put naprijed

- Kontinuirano koordiniranje aktivnosti sa EU, međunarodnim finansijskim institucijama i donatorima.
- Fokusiranje na upravljačke reforme u konkretnim projektima u javnom sektoru (transport, općinska infrastruktura) i izgradnja kapaciteta
- Promoviranje reforme državnih preduzeća na državnom i entitetskom nivou i unapređenja korporativnog upravljanja tamo gdje postoji prilika za to, zajedno sa EU, MMF, IFI i donatorima
- Pružiti podršku klijentima u implementaciji ključnih infrastrukturnih projekata
- Podržati manje reformske napore i regionalnu ekonomsku saradnju
- Fokusirati se na zelene inicijative u privatnom sektoru i energetska efikasnost
- Veliki izazovi u energetskom sektoru zahtijevaju višestruki strateški pristup, npr. zagovaranje sveobuhvatne sektorske reforme, pravedna tranzicija, veća energetska efikasnost i dekarbonizacija

2. Ekonomski kontekst

European Bank
for Reconstruction and Development

2.1 . Makroekonomski kontekst i izgledi za period obuhvaćen strategijom

Bosna i Hercegovina – glavni makroekonomski pokazatelji

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Rast BDP-a (% u odnosu na prethodnu godinu)	3.1	3.2	3.7	2.8	-3.2
Inflacija CPI (% prosjek)	-1.1	1.2	1.4	0.6	-1.1
Bilans vlade (% BDP-a)	0.3	1.8	1.7	1.4	-4.1
Bilans tekućeg računa (% BDP-a)	-4.8	-4.8	-3.3	-2.8	-3.8
Neto FDI (% BDP-a) [neg. predznak = priliv]	-1.8	-2.3	-2.9	-1.5	-1.7
Vanjski dug (% BDP-a)	63.8	72.0	64.4	64.3	69.5
Bruto rezerve (% BDP-a)	31.9	33.6	34.8	35.7	40.5
Bruto dug opće vlade (% BDP-a)	44.1	39.2	34.3	32.5	36.7
Nezaposlenost (% stan.)	25.4	20.5	18.4	15.7	15.9
Nominalni BDP (\$ milijar.)	16.9	18.1	20.2	20.2	19.8

Izvor: Domaće vlasti, izračuni MMF-a i EBRD-a

- **Relativno spor rast tokom protekle decenije je pokretan domaćom potražnjom.** Tokom perioda 2010-2019, realni BDP je rastao po stopi od oko 2 posto godišnje, pod utjecajem potrošnje i investicija. Neto izvoz je tek marginalno pozitivno utjecao na rast jer je pozitivni doprinos izvoza uglavnom neutraliziran rastom uvoza.
- **Nakon recesije u 2020. godini, ekonomska aktivnost se oporavlja.** Ekonomija se smanjila za 3,2 posto tokom 2020. godine zbog pada izvoza, potrošnje i investicija. Sektor turizma je posebno pogođen, dok je obim proizvodnje pao za 4,4 posto. Ekonomija je ponovo počela rasti u 2021. godini, zahvaljujući jakom oporavku vanjskih tržišta i širenju domaće privatne potrošnje. U prva tri kvartala 2021. godine, industrijska proizvodnja i izvoz roba su značajno porasli, a i sektor turizma je ostvario znatno bolje rezultate. Ipak, broj noćenja je i dalje znatno niži u odnosu na nivo iz 2019. godine. Inflatorni pritisci su porasli tokom 2021. godine zbog porasta cijena energije i hrane.
- **Javni dug je na umjerenom nivou.** Kao posljedica povećanih potreba za finansiranjem vlada u odgovoru na krizu, javni dug je porastao na oko 37 posto BDP-a krajem 2020. godine. Razgovori između organa vlasti u zemlji i MMF-a u vezi trogodišnjeg Proširenog aranžmana u vrijednosti od €750 miliona su propali u decembru 2020. Diskusije o novom programu nisu ponovno započete.
- **Proces oporavka je u toku.** Predviđa se da će BDP porasti za 4,5 posto tokom 2021. godine, te dodatno za oko 3 posto u 2022. godini (EBRD REP, novembar 2021). Glavni rizici u ovoj prognozi se odnose na rastuće cijene roba, potencijalno usporavanje kod glavnih ekonomskih partnera i sve nestabilnije vanjsko okruženje. Nedostatak zamaha u poduzimanju strukturnih reformi i povećanju povjerenja investitora narušava dugoročnije perspektive rasta.

Procjena kvalitete tranzicije u detalje (1)

Ključni tranzicijski izazovi

European Bank
for Reconstruction and Development

Konkurentnost (4.8)

- Najslabiji kvalitet poslovnog i regulatornog okruženja u regionu. Kompleksan institucionalni i regulatorni okvir je teret za preduzeća.
- Produktivnost rada je malo iznad regionalnog prosjeka, ali zaostaje za novim državama članicama EU
- Visoka stopa emigracije smanjuje ljudski kapital
- Veliki obim neformalne ekonomije
- Ekonomski kompleksnija od prosječne ekonomije Svjetske banke, ali značajno manje od novih država članica EU
- U ranoj fazi razvoja ekonomije znanja

Dobro upravljanje (4.1)

- Ocjene ispod prosjeka WB-5 u svih šest Svjetskih pokazatelja upravljanja Svjetske banke, najviše zaostaje u pogledu djelotvornosti organa vlasti
- Komplicirana institucionalna organizacija pogoršana niskim kapacitetom javne uprave
- Slabosti u vladavini zakona i pravosuđu
- Visoka percepcija korupcije i slab napredak u suzbijanju korupcije
- Javne nabavke se odlikuju kompleksnim procedurama koje olakšavaju korupciju i preferiraju domaće ponuđače
- Okvir korporativnog upravljanja je slab, posebno za državna preduzeća, koja često nisu dovoljno transparentna, fiskalno održiva niti efikasna

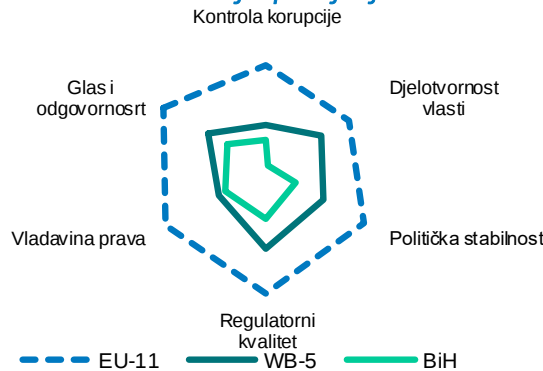
Zeleno (5.0)

- Dominacija uglja: većina električne energije u zemlji i znatan udio toplotne energije dolazi iz zastarjelih termoelektrana na uglj i iz postrojenja za kombiniranu proizvodnju toplotne i el.energije, od kojih neke čeka zatvaranje u narednim godinama
- Zagađenje zraka je ozbiljan problem
- Veliki udio hidropotencijala u sektoru obnovljivih izvora; značajan potencijal za vjetroelektrane i solarne elektrane
- Najveći intenzitet potrošnje energije u regionu, četiri puta veći od prosjeka EU
- Nedostaje odgovarajući sistem upravljanja otpadom
- Rizici klimatskih promjena: poplave

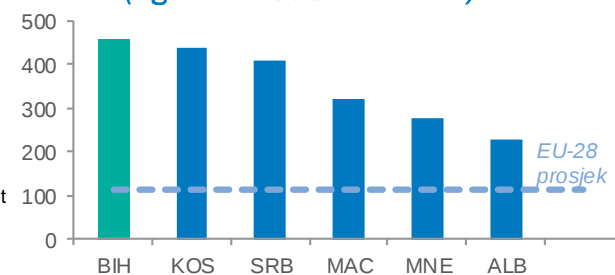
Najveće prepreke za poslovanje (postotak firmi)

Pokazatelji upravljanja

Intenzitet energetske potrošnje 2019* (kgoe na 1.000 EUR BDP-a)

* Osim Crne Gore (2018.) i Albanije (2017.)

Procjena kvalitete tranzicije u detalje (2)

Ključni tranzicijski izazovi

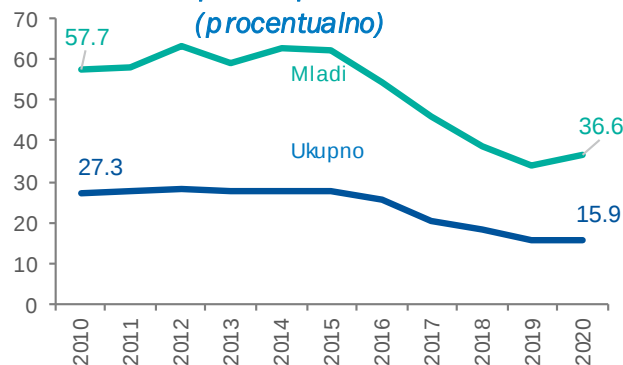

European Bank
for Reconstruction and Development

Inkluzivnost (5.3)

- Visoka stopa nezaposlenosti, posebno za mlade, nedostatak potrebnih vještina i nedostatak dobrih prilika za zaposlenje doprinose značajnoj emigraciji i odlivu mozgova
- Niska stopa učešća radne snage sa značajnim jazom između muškog i ženskog učešća; više od polovine žena je ekonomski neaktivno
- Jedna od najnižih stopa zaposlenosti žena na Balkanu, gdje je manje od jedne od tri žene zaposleno (u poređenju sa oko polovine muškaraca)
- Neprijavljeni rad čini oko trećine ukupnog rada
- Neformalno zapošljavanje utječe najviše na ljude u ruralnim područjima, manje obrazovane i starije pojedince

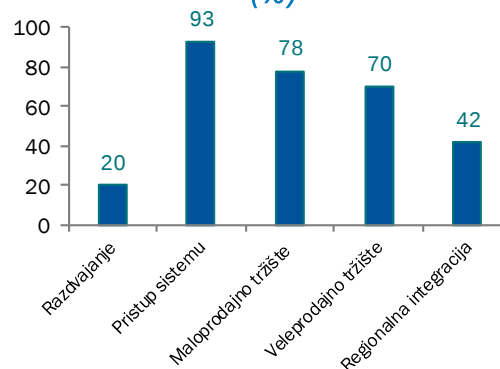
Stopa nezaposlenosti (procentualno)

Otpornost (6.1)

- Dobro kapitaliziran sektor bankarstva, sa udjelom NPL-a od 5,5 posto u Q3 2021.
- Prisutne su i mikrofinansijske institucije
- Nerazvijeno tržište kapitala; dvije berze koje nisu važan izvor finansiranja za preduzeća
- Zemlja do sada nije bila u stanju usvojiti i propisno implementirati zahtjeve Trećeg energetskog paketa na državnom nivou za plin i električnu energiju
- Dva paralelna tržišta plina
- Proizvodnja električne energije u hidroelektranama oscilira zbog hidroloških uvjeta

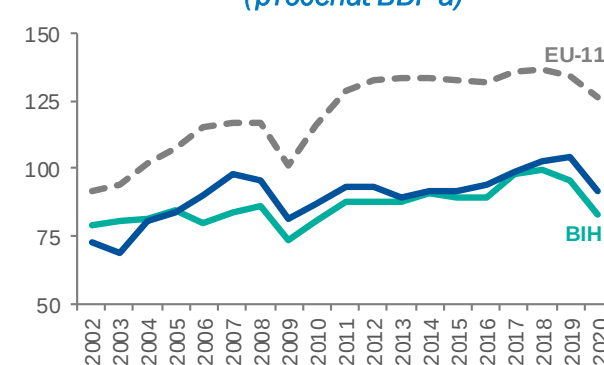
Provedba reformi u sektoru el. energije (%)

Integritet (5.3)

- Povećanje trgovinske otvorenosti, ali i dalje ispod regionalnog prosjeka
- Ukupni nivo FDI među najnižim u regionu, a polovina FDI odlazi u finansijske usluge, telekomunikaciju i trgovinu
- Neadekvatna transportna infrastruktura; nisko rangirana cestovna povezanost i necestovna transportna infrastruktura
- Učinak marginalno bolji od prosječne WB-5 zemlje u pogledu troškova prekogranične trgovine
- Električna mreža: i dalje veliki gubici u distribuciji
- Rezultati ICT (korisnici interneta, 3G pokrivenost) uglavnom uporedivi sa drugim zemljama WB i EU-11

Trgovinska otvorenost (procent BDP-a)

3. Prioriteti vlade i angažman zainteresiranih aktera

3.1. Reformski prioriteti vlade

Zemlja je aplicirala za članstvo u EU 2016. godine i namjerava ispuniti 14 ključnih prioriteta neophodnih za otvaranje pregovora o pristupanju EU. Proces identificira sveobuhvatnu mapu puta za dubinske reforme u oblastima demokratije/funkcionalnosti, vladavine prava, temeljnih prava i reforme javne uprave.

Program ekonomskih reformi za period 2020-2022. obuhvata sljedeće srednjoročne ciljeve:

Fiskalna stabilnost – jačanje fiskalne stabilnosti i njene održivosti kao glavnog faktora ukupne makroekonomske stabilnosti.

Reforma javnih preduzeća – depolitizacija, povećana održivost i efikasnost javnih preduzeća, reforma javne uprave putem digitalizacije.

Porezne reforme – smanjenje poreznog opterećenja rada, smanjenje stope doprinosa, proširenje osnovice oporezivog prihoda, i prebacivanje poreznog opterećenja na porezne obveznike sa većim prihodom. Unapređenje administrativnog i institucionalnog okvira poreznog sistema da bi se smanjila porezna evazija.

Siva ekonomija – povećanje nadzora i veća kontrola poreznih obveznika da bi se smanjila nelojalna konkurencija sive ekonomije i osigurala veća porezna disciplina.

Tržišne reforme u energetici i saobraćaju – usvajanje neophodnog zakonodavnog okvira, usaglašenog sa direktivama EU, za razvoj maloprodajnog i veleprodajnog tržišta energije i njegovog uključivanja u regionalna i međunarodna tržišta. Ispunjavanje obaveza preuzetih u sklopu Sporazuma o energetskeo zajednici Jugoistočne Evrope.

Poljoprivreda – unapređenje održivosti i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje i jačanje institucionalnih sistema i kapaciteta za usaglašavanje pravnog okvira u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Poslovno okruženje – razvoj sistema infrastrukture kvaliteta, uključujući domaća tijela za ocjenu usklađenosti, s ciljem rasta internog tržišta BiH i jačanja konkurentnosti izvozno orijentiranih firmi, kao i osiguravanje općeg unapređenja poslovnog okruženja.

Reforma zdravstvenog sistema – uspostavljanje fiskalno održivog sistema koji će omogućiti efikasnije pružanje zdravstvenih usluga.

Istraživanje, razvoj, inovacije i digitalna ekonomija – postavljanje nauke i tehnologije na čelo ekonomskog oporavka, podrška širenju inovacijskih kapaciteta privatnog sektora i konkurentnosti preduzeća.

Obrazovanje i vještine – reforma obrazovnog sistema da bi se povećale njegove veze sa tržištem rada. Promoviranje strukovnog obrazovanja, visokog obrazovanja i uključivanja na tržište rada, kao i razvoja ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje na svim nivoima obrazovanja sa fokusom na poduzetničke i digitalne kompetencije.

3.2. Reformske oblasti dogovorene sa vlastima

- Promoviranje digitalizacije kao ključnog elementa u razvoju privatnog sektora i povećanje učinkovitosti u sektoru bankarstva.
- Fokusranje na veće mogućnosti za mlade da bi se smanjila emigracija.
- Promoviranje i podrška FDI u bh. ekonomiji i pomoć razvoju okruženja pogodnog za poslovanje.
- Finansiranje infrastrukturnih projekata i unapređenje efikasnosti SOE, uključujući i mobilizaciju investicija u privatnom sektoru.
- Podrška općinskim infrastrukturnim projektima u polju upravljanja otpadnim vodama i otpadom.
- Podrška tranziciji BiH ka zelenijoj ekonomiji, uključujući putem investicija u energetskeo efikasnost kao i povećanje udjela obnovljivih izvora energije.

3.3. Ključne poruke civilnog društva EBRD-u

- Organizacije civilnog društva (OCD) su podržale strateški prioritet Banke u BiH u pogledu jačanja uloge privatnog sektora, uključujući i unapređenje vještina i digitalizacije. OCD posebno ističu da EBRD treba dati podršku digitalizaciji malih i srednjih preduzeća i unapređenju digitalnih vještina i digitalne pismenosti stanovništva u cjelini. Pored toga, ekonomska i socijalna inkluzija, naročito mladih ljudi, ključna je za razvoj zemlje.
- Predstavnici civilnog društva su nadalje podržali fokus Banke na podršku investicijama u ključnu javnu infrastrukturu, uključujući putem unapređenja upravljanja. OCD navode da bi EBRD trebala posvetiti posebnu pažnju pitanjima upravljanja i korupcije i uzeti u obzir političku nestabilnost u BiH.
- Organizacije civilnog društva su nadalje pozdravile podršku Banke energetskeo diverzifikaciji i napuštanju uglja i prelasku na niskougljičnu ekonomiju. Naglasili su da je energetskeo siromaštvo oblast koja izaziva zabrinutost i kojom bi se Banka trebala više baviti. OCD bi također željele vidjeti podršku za pravednu tranziciju i investicije u zelenu infrastrukturu.

4. Definiranje prioriteta EBRD-ove Strategije za zemlju

European Bank
for Reconstruction and Development

Šta se treba promijeniti? (Dijagnostika zemlje)

Da li se može promijeniti? (Politička ekonomija)

Šta može uraditi EBRD? (Institucionalni kapaciteti)

Strateški prioriteti (2022-2027.)

Šta želimo vidjeti (Ključni ciljevi)

- Nema jedinstvenog ekonomskog prostora. Visoka decentralizacija sa različitom regulativom i procedurama za poslovanje u dva entiteta.
- Niska produktivnost SME, također zbog nedostatka znanja i vještina. Fokus na osnovnim digitalnim tehnologijama. Nedostatak svijesti i IT vještina.
- Situacija na tržištu rada je među najtežim u regionu, uključujući visoku stopu emigracije i slabu uključenost žena i mladih.
- Ograničene *forward* i *backward* veze u proizvodnji. Fokusiranost na niskoakumulativne djelatnosti u globalnim lancima vrijednosti.

- Jačanje vladavine prava i usklađivanje zakona i propisa sa propisima EU je potrebno da bi se olakšao proces pristupanja EU.
- Povećana svijest i bolje IT vještine zasnovane na postojećim prednostima mogu dovesti do veće digitalizacije.
- Velika i sve brojnija dijaspora može podržati prenos znanja i vještina.
- Zahvaljujući industrijskom naslijeđu, zemlja ima relativno snažnu proizvodnu bazu.

- Fokusiranje na podršku privatnom sektoru direktno ili indirektno kombinacijom investicija, angažmana na politikama za jačanje poslovnog okruženja i tehničke pomoći, uključujući finansiranje i savjete za mala i srednja preduzeća.
- Podrška pristupu vještinama i zapošljavanju.
- Sveobuhvatan pristupjačanju digitalne tranzicije.

Jačanje uloge
privatnog sektora,
uključujući putem
unapređenja
vještina i
digitalizacije

- Ojačati konkurentnost privatnog sektora i pristup finansiranju, uključujući podršku digitalizaciji i usvajanje unaprijeđenih proizvoda i procesa
- Unapređenje poslovnih vještina, standarda i sofisticirano poslovanje; ojačati razvoj strukovnih, digitalnih i zelenih vještina i jednake mogućnosti
- Podrška poslovnoj i sredini za tržište kapitala, FDI investicijama i integraciji lokalnih preduzeća u lance vrijednosti

- Slaba efikasnost državnih preduzeća i slabi kapaciteti na lokalnom nivou.
- Velika, neefikasna državna preduzeća sa slabim korporativnim upravljanjem zbog kompleksnog i fragmentiranog upravljačkog okvira, neadekvatne odgovornosti nadzornih odbora i slabog okvira interne revizije.
- Neadekvatna transportna infrastruktura; slaba cestovna uvezanost i necestovna transportna infrastruktura.

- Slab finansijski učinak mnogih SOE može na kraju biti poticaj za reformu državnih preduzeća i unapređenje upravljanja.
- Zadovoljstvo javnim uslugama i transportnom infrastrukturom je nisko, podrška reformama u vezi sa unapređenjem infrastrukture potrebna za usklađivanje sa pravnom stečevinom EU u oblasti transporta.
- Završetak autoputa Koridor Vc je i dalje u vrhu lokalnih i regionalnih transportnih prioriteta.

- Značajno iskustvo u podršci privatizaciji i reformama SOE, uključujući unapređenje korporativnog upravljanja i reformu javnih nabavki.
- Fokus na regionalnoj integraciji.
- Uska saradnja sa EU i drugim IFI na reformskoj agendi, reformama u upravljanju i infrastrukturnim investicijama.

Rješavanje ključnih
infrastrukturnih
nedostataka uz
unapređenje
upravljanja i daljnju
regionalnu
integraciju

- Jačanje praksi korporativnog i ekonomskog upravljanja; povećati efikasnost SOE, uključujući i na lokalnom nivou; ojačati pravne, regulatorne i institucionalne okvire
- Unaprijediti kvalitet i povezanost ključne infrastrukture za ekonomsku efikasnost;

- Najviši energetska intenzitet u regionu, četiri puta veći od prosjeka EU.
- Oko 60 posto el. energije se dobiva iz uglja (lignit). Veliko zagađenje zraka.
- Nema iskoristivog tržišnog mehanizma podrške novim projektima iz obnovljivih izvora.
- Značajna ugroženost od klimatskih promjena i visoki rizik od poplava.

- Obaveze prema EU i Sporazumu o energetske zajednici zahtijevaju izmjene energetskog sistema.
- Potencijalno uvođenje graničnog poreza na emisije ugljika bi moglo značajno naškoditi industriji i sektoru proizvodnje.
- Usvojen ažurirani ojačani NDC; potrebno osigurati sveobuhvatan i sa Pariškim sporazumom usklađen NECP i pristup pravedne tranzicije koji rješava i socioekonomske rizike.

- Sistematski i inovativni pristupka identifikiranju i investiranju u održivu (općinsku) infrastrukturu (Zeleni gradovi).
- Podrška tranziciji ka zelenoj, niskougljičnoj i klimatski otpornoj ekonomiji i provedba NECP putem novog GET pristupa.
- Naglasak na smanjenju energetskog intenziteta i nivoa ugljičnih emisija uz kontroliranje troškova prilagođavanja (Pravedna tranzicija).

Podrška energetske
diverzifikaciji uz
napuštanje uglja i
promoviranje
tranzicije na
niskougljičnu
ekonomiju

- Povećati energetska i efikasnost korištenja resursa
- Smanjiti emisije stakleničkih plinova, promovirati klimatsku otpornost i postepenu energetska tranziciju; ojačati mreže da bi se unaprijedila energetska otpornost

5. Okvir aktivnosti i rezultata

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 1: Ojačati ulogu privatnog sektora, uključujući putem unapređenja vještina i digitalizacije

Ključni ciljevi	Aktivnosti	Indikatori za praćenje (Ishodi)
Ojačati konkurentnost i pristup finansiranju privatnog sektora, uključujući podršku digitalizaciji i usvajanju unaprijeđenih proizvoda i procesa	- Finansirati privatne firme putem finansiranih i nefinansiranih instrumenata, uključujući podjelu rizika i direktno u svim sektorima. - Pružiti namjensko finansiranje i savjetovanje da bi se podržalo ekonomsko uključivanje žena i veće učešće u radnoj snazi. Promovirati preduzetništvo i unapređenje vještina, uključujući digitalizaciju. - Jačati konkurentnost, automatizaciju, digitalnu spremnost i otpornost na šokove MSME putem namjenskih kreditnih linija u kombinaciji sa ciljanim savjetodavnim uslugama. - Podržati PFI i garantne fondove za kredite, uključujući putem tehničke pomoći, da bi se izgradio stabilan i pristupačan finansijski sektor i pokrenulo kreditiranje privatnog sektora. Promovirati digitalizaciju finansijskog sektora i napore u suzbijanju korupcije. - Istražiti potencijal za unapređenje regulatomih okvira za NPL i angažirati se na politikama sa lokalnim regulatorima da bi se radilo na fondovima za restrukturiranje i povezanim regulatornim okvirom finansijskog sektora, i razmotriti potencijalno finansiranje. - Nastaviti istraživati aktivnosti i politike koje jačaju i usklađuju poslovno okruženje, uključujući regionalne inicijative kojima se promovira regionalna ekonomska integracija i alati za poslovno restrukturiranje, te digitalizacija da bi se pomoglo u rješavanju neformalne ekonomije i korupcije.	- Broj korporativnih i SME klijenata koji su finansirani - Broj/obim kredita koje su partnerske finansijske institucije pružile MSME (uključujući i ciljnim grupama) - Pravna i regulatorna poboljšanja u poslovnoj sredini (uključujući i regionalne inicijative i poslovne alate)
Unaprijediti poslovne vještine, standarde i sofisticirano poslovanje; Ojačati razvoj strukovnih, digitalnih i zelenih vještina i jednake mogućnosti	- Nastaviti pružati finansiranje i savjetodavne usluge za unapređenje poslovnih vještina, standarda i sofisticiranog poslovanja. Povećati svijest o prednostima digitalizacije. - Angažirati se na aktivnostima u vezi politika za unapređenje otpornosti ljudskog kapitala i jačanja relevantnog strukovnog obrazovanja i obuke, uključujući u ciljnim sektorima poput turizma, prerade metala i drveta. Podržati povećanje mogućnosti za mlade. - Istražiti potencijal za uspostavljanje platformi za digitalne/zelene/strukovne vještine. - Istražiti mogućnosti jačanja učešća žena na tržištu rada putem investiranja u ekonomske aktivnosti pružanja njege.	- Broj klijenata koji prijavljuje povećan izvoz i/ili produktivnost - Broj pojedinaca u ciljnoj grupi koji jačaju vještine kao rezultat obuke - Broj klijenata koji unapređuju prakse jednakih mogućnosti
Podržati poslovnu i sredinu za tržišta kapitala, strane direktne investicije i integriranje lokalnih firmi u lance vrijednosti	- Podržati potencijalna strana direktna ulaganja i sofisticiranje investitore korištenjem svih raspoloživih instrumenata finansiranja. - Istražiti potencijal za daljnji razvoj tržišta kapitala/finansijskog sektora, posebno obveznica. - Podržati integraciju u lokalna tržišta. Podržati produbljivanje lanca vrijednosti i <i>backwards</i> veze sa lokalnim i regionalnim dobavljačima. - Istražiti mogućnosti za podršku urbanoj regeneraciji i turizmu. Promovirati efikasnost institucija ekonomskog upravljanja, uključujući putem jačanja praksi inspekcije poslovnih subjekata.	Pravna ili regulatorna reforma ili poboljšane prakse (razvoj tržišta kapitala/finansijskog sektora, supervizija, inspekcijski nadzor poslovnih subjekata)

Indikatori učinka: Indeks ekonomske kompleksnosti, Procentualna razlika u stopi učešća muškaraca i žena na tržištu rada.

PUBLIC

Competitive

Inclusive

14

5. Okvir aktivnosti i rezultata

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 2: Riješiti ključne infrastrukturne nedostatke uz unapređenje upravljanja i daljnju regionalnu integraciju

Ključni ciljevi	Aktivnosti	Indikatori za praćenje (Ishodi)
Ojačati prakse korporativnog i ekonomskog upravljanja; povećati efikasnost državnih preduzeća, uključujući i na lokalnom nivou; ojačati pravni, regulatorni i institucionalni okvir	- Podržati komercijalizaciju i restrukturiranje odabranih državnih preduzeća (uključujući i na lokalnom nivou) u polju infrastrukture, energetike, (javnog) prevoza i vodosnabdijevanja/otpadnih voda; unapređenje njihovog korporativnog upravljanja, poslovnih praksi, digitalizacije, ljudskih potencijala i (inkluzivnih) nabavki. - Uključiti se u dijalog o politikama nadzora nad državnim preduzećima na entitetskom nivou i ostvariti napredak u politikama državnog vlasništva s ciljem daljnje komercijalizacije i/ili ojačanog učešća privatnog sektora, uključujući potencijalnu privatizaciju i okvire praćenja rada državnih preduzeća. - Podržati politike reformi u specifičnim sektorima da bi se unaprijedila finansijska održivost ključne infrastrukture (npr. održavanje puteva, upravljanje dugom, sporazumi o pružanju usluga).	- Unaprijeđeni su pravni, institucionalni i regulatorni okviri u ciljnim oblastima (npr. održavanje puteva, upravljanje dugom, sporazumi o uslugama, politike državnog vlasništva, nadzor nad SOE) - Unaprijeđeno korporativno upravljanje (komercijalne prakse u podržanim SOE)
Unaprijediti kvalitet i povezivost ključne infrastrukture za ekonomsku efikasnost	- Finansirati ključnu infrastrukturu (uklj. Koridor Vc, ceste, željeznice, luke, aerodromi), osigurati inkluzivan pristup uslugama, uz promociju zelene i sa Pariškim sporazumom usklađene održive povezanosti. Pored toga, podržati jačanje upravljanja infrastrukturom, institucionalne okvire, prakse nabavki i kapacitete za implementaciju, uključujući pripremu infrastrukturnih projekata. - Finansirati zeleno i održivo (regionalno) povezivanje, zajedno sa drugim zainteresiranim stranama, i, u skladu sa Ekonomskim investicijskim planom za Zapadni Balkan, promovirati infrastrukturu za alternativna goriva i pametnu mobilnost. - Istražiti potencijal za finansiranje infrastrukture koja omogućava razvoj turizma, komercijalizira i smanjuje državno učešće. - Istražiti potencijal za širenje digitalne infrastrukture (npr. širokopojasni pristup) i digitalizaciju infrastrukture (npr. pametna općinska infrastruktura kao poticaj ozelenjavanju) uz osiguravanje prevazilaženja jaza u inkluziji.	- Unaprijeđeni ili povećani kapaciteti transportne ili energetske mreže putem projekata koje pomaže EBRD - Broj pojedinaca sa poboljšanim pristupom uslugama (npr. IT, javni prevoz i općinske usluge)

5. Okvir aktivnosti i rezultata

European Bank
for Reconstruction and Development

Prioritet 3: Podrška energetskej diverzifikaciji uz napuštanje uglja i promoviranje niskougljične tranzicije

Ključni ciljevi	Aktivnosti	Indikatori za praćenje (Ishodi)
Povećati energetske i efikasnost korištenja resursa	- Nastaviti i proširiti angažman sa općinama, uključujući putem Inicijative zelenih gradova (npr. voda, otpadne vode, centralno grijanje, javni prevoz). Podrška izgradnji kapaciteta i pružanje tehničke pomoći da bi se pomoglo općinama u implementaciji zelenih investicija. - Nastaviti investirati u energetske efikasnost i podržati val renoviranja (npr. stambene i javne zgrade, komercijalne zgrade, regeneracija, biomasa/plin za agrobiznis), uključujući putem posrednih proizvoda (npr. GEFF, hipotekarne kreditne linije) i savjetodavne usluge. - Uključiti se u dijalog o politikama, pružiti tehničku pomoć i finansirati smanjenje otpada i unapređenje upravljanja otpadom (npr. reciklaža), cirkularna ekonomija i remedijacija zagađenih lokacija.	- Ušteda primarne energije (GJ/god) - Ušteda vode (milioni m³/god) - Smanjenje/reciklaža materijala (tona/god) - Broj okolišnih i socijalnih akcionih planova ili akcionih planova za zelene gradove koji su implementirani po planu - Broj/obim GEFF/SEFF kredita
Smanjiti emisije stakleničkih plinova, promovirati klimatsku otpornost i postepenu energetske tranziciju; ojačati mreže da bi se unaprijedila energetska otpornost	- Osigurati angažman na politikama i zagovaranje da bi se omogućila tržišna rješenja za povećanje udjela energije iz obnovljivih izvora u mješavini goriva i energetske tranzicije. Rješavati pitanja koja su rezultat mehanizma za graničnu prilagodbu emisija ugljika, i proširiti s tim povezane savjetodavne usluge, prema potrebi. - Podržati investiranje u prenos, distribuciju i proizvodnju energije da bi se omogućilo širenje obnovljivih izvora energije i produbila liberalizacija tržišta i razdvajanje u skladu sa Trećim energetske paketom EU i drugim relevantnim politikama i aktivnostima (npr. Zeleni plan EU). - Istražiti potencijal za finansiranje i podršku Pravednoj tranziciji, sa fokusom na regije sa rudnicima uglja i elektroprivrede i rudnike u vlasništvu države, uključujući kroz savjetodavni i strateški angažman, i rješavanje rizika ekonomskog isključivanja unapređenjem vještina/prekvalifikacijom. - Podržati planove BiH da ostvari svoj utvrđeni doprinos, nacionalni energetske i klimatske plan i da se uskladi sa Pariškim sporazumom, uključujući u području diverzifikacije izvora struje i grijanja, uz napuštanje uglja, uključujući i putem finansiranja obnovljivih izvora i odabrane plinske infrastrukture. - Podržati i finansirati energetske tranzicije privatnog sektora i promovirati objavljivanje informacija o zelenim i klimatske pitanjima, uključujući u državnim preduzećima, da bi se ojačala klimatska otpornost.	- Unaprijeđen pravni, institucionalni ili regulatorni okvir za obnovljive izvore - Instalirani kapaciteti obnovljive energije (MW, grijni kapaciteti) - Smanjenje/izbjegavanje emisije CO₂ (tona/god)

PUBLIC

Indikator utjecaja: Dodana vrijednost iz industrije po jedinici emisije CO₂ iz industrije

Green

6. Pregled komplementarnosti međunarodnih partnera u poslovnim oblastima EBRD-a

European Bank
for Reconstruction and Development

POSLOVNE OBLASTI EBRD-a															
		Sektori								Međusektorske teme					
		Industrija, trgovina i agrobiznis					Održiva infrastruktura		Finansijske institucije		Strateške inicijative				
Indikativne prosječne godišnje investicije/ grantovi (€m, 2017-2020.)		Agrobiznis	Proizvodnja i usluge	Nekretnine i turizam	TMT	Prirodni resursi	Energija	Infrastruktura	Bankarstvo	Nebankovne finansijske institucije	Zelena ekonomija	Inkluzija i rodna pitanja	Lokalna tržišta valuta i kapitala	Mala preduzeća	
EIB	222							€	€			€		€	
Svjetska banka	91			€			P	€	€		€	€P			
EU ¹	75	€	€	€P			€	€			€	€		€	
KfW	44						€P	€	€		€			€	
EBRD	195	€P	€P					€ [*]	€		€ [*]	€P	€P	€P	

€	Oblast značajnih ulaganja	●	Fokus uglavnom na privatni sektor
P	Oblast značajnog angažmana na politikama	○	Fokus uglavnom na javni sektor
*	Potpisan memorandum o razumijevanju		

Potencijalne oblasti saradnje

Konkurentnost

Nastaviti podršku jačanju konkurentnosti i digitalizacije SME uz podršku EU putem sufinansiranja i grantova i saradnje na boljim institucijama za inovacije.

Zeleno

Raditi na zelenim općinskim investicijama uz podršku EU IPA III/REEP, SIDA i austrijskog finansiranja, kao i sa drugim donatorima. Sarađivati na savjetovanju o dekarbonizaciji i pravednoj tranziciji i dijalogu sa međunarodnim zainteresiranim akterima.

Integriranost

Raditi na finansiranju i zajedničkom savjetovanju o politikama sa EU, WBIF i EIB da bi se napredovalo i dalje integrirala i povezivala održiva transportna infrastruktura (željeznice i ceste).

Otpornost

Koordinirati rad na rješavanju NPL-a i pružanju podrške politikama koje se odnose na tržište kapitala da bi se ojačala otpornost ekonomije nakon pandemije Covid 19. Sarađivati sa platformama za Zapadni Balkan i investicijskim instrumentima.

Do bro upravljanje

Koordinirati sa međunarodnim partnerima da bi se napredovalo u socioekonomskoj reformskoj agendi, posebno u pogledu reformi državnih preduzeća.

Inkluzivnost

Nastaviti učešće u inicijativi za tehničku i strukovnu obuku i koordinirati intervencije sa međunarodnim partnerima.

7. Rizici u implementaciji, okolišne i socijalne implikacije

Rizici u provedbi strategije	Vjerovatnoća	Efekat
• Odsustvo reformi kojima bi se privukle FDI ili povećalo privatno investiranje		
• Bez napretka u regulatornoj reformi u vezi obnovljivih izvora energije		
• Bez napretka u ostvarenju statusa zemlje kandidata EU zbog političkog previranja i pandemije		
• Kontinuirano odsustvo napretka u reformama državnih preduzeća		
• Smanjenje donatorske podrške sprječava aktivnosti EBRD-a koje se oslanjaju na koncesiono sufinansiranje		
• Niska konkurentnost u cijenama kredita privatnom sektoru, u poređenju sa likvidnim domaćim bankarskim sektorom, sprječava Banku da ostvari Tranzicijski utjecaj putem projekata u privatnom sektoru.		

Okolišne i socijalne implikacije

- **Procjena i upravljanje okolišnim i socijalnim (E&S) utjecajem:** Osigurati da direktni, indirektni, kumulativni i prekogranični E&S utjecaji projekata budu adekvatno procijenjeni i ublažavanje izvršeno u skladu sa EU Direktivom o EIA i EBRD-ovim zahtjevima u vezi ESP i rezultata (PR). Može biti potrebna podrška tehničke saradnje klijentima u uspostavljanju sistema upravljanja E&S i upravljanja ugovaračima u skladu sa međunarodnim standardima.
- **Radni uvjeti:** Osigurati da su radne prakse klijenata usklađene sa EBRD PR2, posebno u pogledu prava radnika i radnih uvjeta; upravljanje ugovaračima i primarnim lancem nabavke, kao i prevencija rodno zasnovanog nasilja i uznemiravanja (GBVH) i seksualne eksploatacije i zlostavljanja (SEA).
- **Efikasnost resursa i prevencija i kontrola zagađenja:** I dalje postoje izazovi u pogledu prikupljanja i tretmana otpada i otpadnih voda i zagađenja zraka. Podržati klijente da bi se uskladili sa relevantnim direktivama EU i unaprijedila efikasnost specifičnih industrijskih procesa u skladu sa BAT-om, a u sklopu GET mandata. Razvijati projekte cirkularne ekonomije i efikasnosti resursa i tranzicije ka niskougljičnoj ekonomiji putem projekata obnovljivih izvora i jačati otpornost i prilagodbu klimatskim promjenama.
- **Zdravlje, zaštita na radu i sigurnost:** Pomagati u unapređenju zdravlja i zaštite na radu i zdravlja u zajednici putem infrastrukturnih i energetske projekata, između ostalog. Mogu biti potrebna sredstva za tehničku saradnju da bi se unaprijedila cestovna i željeznička sigurnost.
- **Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljenje i ekonomsko raseljavanje:** Osigurati da svi projekti koji zahtijevaju otkup zemljišta, za stalno ili privremeno, ispunjavaju zahtjeve Banke u vezi naknade i osiguranja sredstava za život i da su zainteresirani akteri na konkretan način uključeni u dijalog i konsultirani, uključujući i ugrožene grupe.
- **Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima:** I dalje postoje izazovi u vezi potrebe da se na adekvatan način razmotre potencijalni rizici i utjecaj projektnih aktivnosti na osjetljive i/ili zakonom zaštićene i međunarodno priznate oblasti od vrijednosti za biodiverzitet. Osigurati da se zaštite vrste i habitati važni za očuvanje, posebno tamo gdje projekti zahvataju zaštićene oblasti, Emerald lokacije, IBA i/ili Ključne oblasti biodiverziteta. Mogu biti potrebna sredstva za tehničku saradnju za procjenu biodiverziteta i/ili provedbu određenog plana ublažavanja za biodiverzitet.
- **Kulturno naslijeđe:** Raditi sa klijentima da bi se osigurali odgovarajući procesi procjene i planovi za ublažavanje kako bi se zaštitilo materijalno i nematerijalno kulturno naslijeđe i da bi se identificirali i konsultirali ključni zainteresirani akteri.
- **Finansijski posrednici:** Osigurati da partnerske FI imaju odgovarajuće okolišno-socijalne kapacitete i procedure za upravljanje rizikom.
- **Angažman zainteresiranih aktera:** Podržati klijente u razvoju i provedbi planova za uključivanje zainteresiranih aktera da bi se osiguralo djelotvorno provođenje konkretnih konsultacija i javnog objelodanjivanja informacija tokom životnog ciklusa projekta.

8. Procjena sufinansiranja donatora

8.1. Procjena potreba za period trajanja nove Strategije za zemlju

Finansiranje donatora će biti potrebno da bi se ostvarili strateški ciljevi Strategije za zemlju, uključujući i za sljedeće:

- Kreditne linije u kombinaciji sa ciljanim savjetodavnim uslugama da bi se ojačala konkurentnost i podržala digitalizacija SME.
- Finansiranje i angažman na politikama s ciljem promoviranja strukovnog obrazovanja i obuke vještina, uključujući ciljne sektore poput turizma, prerade metala i drveta.
- Koncesiono finansiranje za podršku odabranim stranim direktnim ulaganjima i omogućavanje integracije lokalnih i regionalnih dobavljača u lance vrijednosti.
- Regulatorne i pravne reforme da bi se poboljšalo restrukturiranje odabranih SOE u oblastima energetike, (javnog) prevoza i vodosnabdijevanja/otpadnih voda, i podržale njihove poslovne i prakse korporativnog upravljanja.
- Koncesiono finansiranje i grantovi za promociju prekograničnog povezivanja, transportnih veza, turizma i unapređenja digitalne infrastrukture.

8.2. Potencijalni izvori donatorskih sredstava

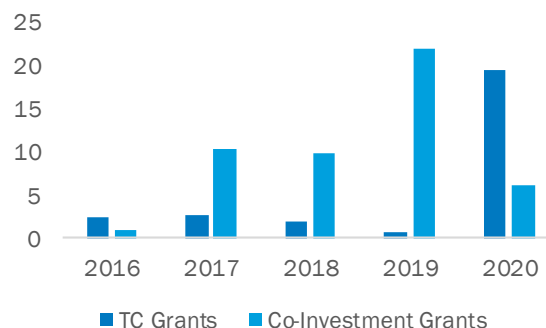
European Bank
for Reconstruction and Development

- **Okvir investiranja za zapadni Balkan**, uključujući EU i sredstva bilateralnih donatora, finansirat će regionalne prioritete **Ekonomskog i investicijskog plana EU** u sektorima energetike, okoliša, socijalnih pitanja, transporta i digitalne infrastrukture, kao i energetske efikasnosti (REEP) i razvojne aktivnosti privatnog sektora.
- **EU i drugi donatori** će također osigurati **bilateralna sredstva** za investicije u općinsku infrastrukturu, savjetodavne programe i konkurentnost i digitalnu transformaciju SME.
- U sklopu programa **Finansiranja zelene ekonomije (GEFF)**, može se pružiti finansiranje za podršku tehničkoj pomoći i investicijama u zelenu i obnovljivu energiju.
- Istražit će se i mogućnost dodatne podrške sa **višedonatorskih računa**.
- **Plan rada SSF 2021-2022.** kao prioritet postavlja rad u glavnim oblastima EBRD-ovog Strateškog i kapitalnog okvira – zeleno, jednake mogućnosti, digitalizacija, ključni sektori operacija i ekonomsko upravljanje. Finansiranje projekata u BiH će se razmotriti u sklopu **Regionalne raspodjele za Zapadni Balkan u Planu rada i Inovacijskog i transformacijskog fonda** unutar Plana rada, konkretno za projekte koji su inovativni/transformativni, a koje EBRD nije ranije implementirao.

Odabrani pokazatelji pristupačnosti

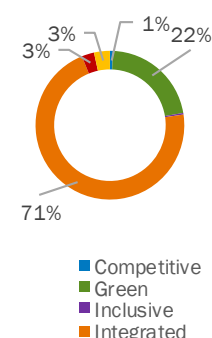
	EBRD regionalni rang u postotcima ¹	
BDP per capita (PPP, trenut. \$) ²	15,611.80	46.
ODA za zemlju ³	Da	N/A
ODA kao udio bruto nacionalnog dohodka (%) ²	2.3	52.
ODA per capita (\$ - trenutne cijene) ²	141	68.

Donator. finans. tokom prošle Strategije (€m)⁴

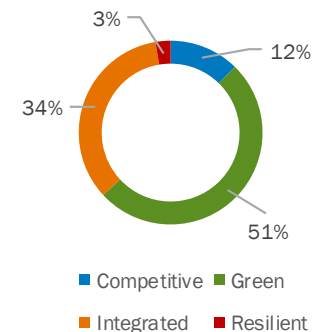

Korištenje grantova tokom 2018-20.⁵

TC grantovi po tranzic. kvalitetu

Koinvest. grantovi po tranzic. kvalitetu

1. Prosti postotni rang kao udio EBRD ekonomija koje su predstavljene ispod Bosne i Hercegovine

2. Izvor: WDI (2019)

3. Izvor: OECD (2020)

4. TC podaci za 2016-2020. su zasnovani na namjenskim sredstvima na nivou projekta. Iznosi koinvesticijskih grantova su zasnovani na potpisima klijenata.

5. Na osnovu primarnog tranzicijskog kvaliteta namjenskih grantova (za TC grantove) ili potpisanih sa klijentima (za koinvesticijske grantove) u 2018, 2019. i 2020.

PUBLIC

Prilozi

European Bank
for Reconstruction and Development

PUBLIC

Prilog 1 – Politička procjena u kontekstu člana 1.

Bosna i Hercegovina je od usvajanja prethodne Strategije za zemlju kontinuirano nastavila iskazivati predanost i primjenjivati političke principe iz člana 1. Sporazuma o osnivanju EBRD-a, iako kompleksnosti ustavne organizacije zemlje negativno utječu na funkcioniranje njenih demokratski izabranih institucija, kao i na građanska i politička prava njenih državljana.

U Bosni i Hercegovini postoji ustavni i zakonodavni okvir za pluralističku parlamentarnu demokratiju, razdvajanje nadležnosti i kontrolu i ravnotežu vlasti u političkom sistemu, garancije za temeljna prava i za konkretnu ulogu civilnog društva, i u skladu je sa međunarodnim i evropskim standardima. Međutim, na funkcioniranje države općenito, a posebno njenih demokratski izabranih institucija, utječu specifičnosti ustavne organizacije zemlje. Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine, kojim je okončan rat u BiH i koji je uspostavio temelj za stabilnost zemlje, uspostavio je jedinstvenu i kompleksnu institucionalnu strukturu i fragmentiran sistem za donošenje politika. Na centralnom nivou, donošenje odluka je zasnovano na kompleksnom sistemu kontrole i ravnoteže koji je uspostavljen da bi se zaštitili interesi tri 'konstitutivna' naroda, kojim se *de facto* stimuliraju njihovi predstavnici da iskazuju predanost svom nacionalnom biračkom tijelu umjesto državi. Iako se ne nazire konsenzus između nacionalnih lidera u zemlji u pogledu optimalne unutrašnje organizacije BiH, mora se reći da bi bez tog konsenzusa dalji napredak u pravcu efikasnije demokratske države bio teško ostvariv.

Iako su političke krize česta pojava u BiH, zemlja je zapala u posebno duboku krizu 2021. godine. U julu 2021. godine, srpski predstavnici u zajedničkim institucijama su suspendovali svoje učešće zbog izmjena i dopuna Krivičnog zakona koje je nametnuo Visoki predstavnik. Krajem 2021. godine, Narodna skupština RS je usvojila paket odluka i zaključaka u pogledu prenosa nadležnosti sa centralnog nivoa na RS i povlačenja RS iz državne vojske, pravosudnih tijela i Uprave za indirektno oporezivanje, uz nalog vladi RS da pripremi nacрте zakona u ovim oblastima u roku od šest mjeseci.

Mnoge slabosti primjetne i u drugim zemljama Zapadnog Balkana – poput opće slabosti institucija, relativno niskog kapaciteta javne uprave, pretjerane politizacije i nedostatka meritokratije u državnoj službi, slabosti pravosuđa i otežanog poslovnog okruženja – u BiH su dodatno pogoršane. Ovo je jedan od glavnih razloga zašto je ova zemlja često rangirana među najgorima u regionu u različitim tablicama u kojima se ocjenjuje poslovno okruženje.

Specifičnosti ustavnog aranžmana također utječu na ljudska prava. Neki dijelovi važećih zakona u BiH nisu usklađeni sa međunarodnim standardima, uključujući i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Evropski sud za ljudska prava (ECHR) je 2009. godine donio presudu kojom je trebalo okončati diskriminaciju nacionalnih manjina u BiH, čiji se predstavnici po zakonu ne mogu kandidirati za najviše javne dužnosti. Ova presuda još uvijek nije provedena. U Rezoluciji Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PACE) u vezi BiH se ističe da to „ometa provođenje neophodnih reformi u ključnim sektorima, kao što su demokratske institucije, vladavina prava i ljudska prava”.¹ Evropski parlament, u svojoj rezoluciji o BiH koja je usvojena u junu 2021. godine, sa žaljenjem konstatira činjenicu da zemlja „i dalje krši Evropsku konvenciju o ljudskim pravima jer ne provodi antidiskriminacijske odluke Evropskog suda za ljudska prava kojima se osigurava demokratska jednakost građana u izbornim procesima u zemlji“ i poziva na provođenje presuda ECHR i Ustavnog suda BiH bez odlaganja.²

¹ Rezolucija 1855 Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PACE) o „Funkcioniranju demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini” (usvojena na Plenarnoj sjednici 9. januara 2012)

² Rezolucija Evropskog parlamenta od 24. juna 2021. o Bosni i Hercegovini (P9_TA(2021)0317)

Stanje stvari u demokratskim reformama direktno utječe na perspektivu zemlje u približavanju EU. BiH je formalni zahtjev za članstvo u EU predala 2016. godine. U maju 2019, Evropska komisija je donijela mišljenje o zahtjevu, koje je nakon toga podržalo i Vijeće. Mišljenje identificira 14 ključnih prioriteta koje zemlja mora ispuniti da bi bila preporučena za status zemlje kandidata za članstvo u EU. Ovi prioriteti su u oblastima demokratije i funkcionalnosti institucija, vladavine prava, temeljnih prava i reforme javne uprave. Komisija je apelirala na vlasti da dogovore i provedu socioekonomske reforme i da nastave sudjelovati u regionalnoj saradnji i jačanju bilateralnih odnosa sa susjednim zemljama. Bilo bi jako važno postići unutrašnji konsenzus o izornoj reformi prije izbora 2022. godine.

Slobodni izbori i reprezentativna vlast

Slobodni, poštjeni i konkurentni izbori

Postojeći pravni okvir, iako kompleksan i opterećen neusklađenošću (građani glasaju za šest različitih izbornih kategorija) omogućava provođenje demokratskih izbora. Izbori se uglavnom provode u skladu sa obavezama koje nameće Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) i Vijeće Evrope, prema procjeni ove dvije institucije. Izborni zakon iz 2001. godine čini osnovu izbornog pravnog okvira, koji je doživio značajne i pozitivne promjene tokom proteklih godina. Određene izmjene su donesene 2016. godine da bi se implementirale preporuke OSCE-a u pogledu povećanja rodni kvota, finansiranja kampanja i jačih kazni za kršenje izbornog procesa.

Međutim, postoji jedno područje u kojem pravni okvir nije uspješan u pogledu aktivnog i pasivnog biračkog prava: postojeća ograničenja zasnovana na nacionalnoj pripadnosti i mjestu prebivališta u vezi sa pravom za kandidiranje na izborima nisu u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i u suprotnosti su sa OSCE-ovim Dokumentom iz Kopenhagena i drugim međunarodnim standardima. PACE, OSCE i Evropski parlament su u više navrata tražili od vlasti u BiH da donesu izmjene i dopune Ustava i Izbornog zakona da bi se zaustavila diskriminacija nacionalnih manjina. ECHR je 22. decembra 2009. godine donio pravno obavezujuću presudu prema kojoj je uskraćivanje prava po osnovu etničke pripadnosti nespojivo sa općim načelima Evropske konvencije. U 2011. godini uspostavljen je Privremeni zajednički parlamentarni odbor za izradu nacrtu izmjena i dopuna Ustava i Izbornog zakona kako bi se isti uskladili sa presudom ECHR-a, ali do sada nije došlo do dogovora između ključnih sudionika. ECHR je nakon toga donio dodatne presude u vezi ograničenja izbornih prava po osnovu etničke pripadnosti i prebivališta (Zornić v BiH, Pilav v BiH, itd.). U maju 2021. godine uspostavljena je Međuagencijska radna grupa sa zadatkom izrade prijedloga izmjena Izbornog zakona prije predstojećih izbora koji bi se trebali održati u oktobru 2022. godine.

Ustavni sud je 2016. godine proglasio neustavnim nekoliko odredbi Izbornog zakona koje se odnose na izbor delegata u Dom naroda FBiH (gornji dom entitetskog parlamenta) koji se biraju iz kantonalnih skupština. Parlamentarna skupština na državnom nivou nije donijela izmjene i dopune zakona.

Zbog nedostatka političkog dogovora, osnovna prava građana da glasaju na lokalnim izborima su tokom niza godina bila ugrožena u etnički podijeljenom gradu Mostaru, gdje presuda Ustavnog suda nije implementirana i izbori nisu održavani. Nakon što je došlo do presudnog političkog sporazuma i izmjena u Izbornom zakonu, mostarskim građanima je omogućeno da glasaju na lokalnim izborima 2020. godine, po prvi put nakon 2008.

Izbori omogućavaju natjecanje između različitih političkih stranaka i slobodan izbor glasača. Kandidati mogu slobodno voditi kampanju u kojoj ih vlasti ne ometaju. Centralna izborna komisija (CIK) je nezavisno stalno tijelo koje imenuje specijalna Komisija za izbor i imenovanja. Općinske izborne komisije su stalna tijela koje imenuju općinske vlasti i odobrava CIK. Mediji glasačima pružaju raznoliko i opsežno izvještavanje o izbornoj kampanji. Izborni zakon omogućava da izbore prate domaći i međunarodni promatrači na svim nivoima izbora.

Specifičnosti ustavne organizacije zemlje i preostale etničke podjele dovode do toga da se političke stranke obraćaju uglavnom glasačima vlastite nacionalnosti, iako postoji nekoliko stranaka sa multietničkim pristupom. BiH je od kraja rata 1992-1995. održavala redovne demokratske izbore na centralnom i općinskom nivou. U prošlosti, izbore je uspješno organizirao OSCE. Opće izbore održane 2006, 2010, 2014. i 2018. godine i općinske izbore održane 2008, 2012, 2016. i 2020. godine, u potpunosti su proveli organi vlasti u BiH. Posljednji opći izbori su prema ocjeni Promatračke misije OSCE/ODIHR ocijenjeni kao efikasni, naročito na višim nivoima izborne administracije. Izborna kampanja je bila „istinski konkurentna“ i poštovana je sloboda govora. Izbori su održani u relativno mirnoj atmosferi, iako su neki kandidati koristili zapaljivu retoriku. U isto vrijeme, ODIHR je istakao da većina njihovih ranijih preporuka nije ispoštovana, uključujući i u pogledu uvođenja efikasnih odredbi o prevenciji i zloupotrebi državnih resursa, finansiranja kampanje i nadzora i rješavanja izbornih sporova.³

Razdvajanje nadležnosti i efikasna kontrola i ravnoteža

U BiH postoji ustavni i zakonodavni okvir parlamentarne demokratije koji karakterizira razdvajanje nadležnosti i kontrola i ravnoteža u političkom sistemu, nezavisna zakonodavna vlast i procedure zakonodavnog nadzora u propisanoj domeni odlučivanja. Jedinstvena složenost strukture upravljanja u BiH proizilazi iz odredbi Dejtonskog mirovnog sporazuma i uključuje razrađeni sistem kontrole i ravnoteže, koji je uglavnom osmišljen s ciljem zaštite interesa tri „konstitutivna“ naroda. Ustav daje ograničene ovlasti institucijama na državnom nivou, dok je većina nadležnosti u entitetima: Federaciji BiH (FBiH) i Republici Srpskoj (RS).

Efikasne ovlasti za upravljanje izabраних званичника

BiH je uspostavila institucionalne, pravne i finansijske aranžmane za izabrane zvaničnike da bi koristili svoje ovlasti za upravljanje, i oni nisu ograničeni internim nedemokratskim pravom veta ili drugim neprimjerenim utjecajima. Kao i u mnogim drugim zemljama u tranziciji, već dugo postoji odnos bliskosti između poslovnih i političkih elita. Međutim, to ne dovodi u pitanje ovlasti izabranih zvaničnika u upravljanju zemljom.

Dejtonskim mirovnim sporazumom uspostavljen je Ured visokog predstavnika (OHR), pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda (UN). Visoki predstavnik, koji izvještava Vijeće za implementaciju mira (PIC), grupu od 55 zemlja i međunarodnih organizacija koje „sponzoriraju i usmjeravaju proces provedbe mira“, ima konačnu riječ u pogledu tumačenja implementacije Dejtonskog sporazuma i može donositi odluke sa zakonskom snagom. PIC je 1997. godine Visokom predstavniku dao dodatne ovlasti (takozvane Bonske ovlasti) koje mu omogućavaju da razriješi dužnosti bilo kojeg zvaničnika,

³ OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), Opći izbori od 7. oktobra 2018., Promatračka misija, Konačni izvještaj, 25. januar 2019.

uključujući izabrane zvaničnike, ako opstruira dejtonski mirovni proces, te da donosi zakone prema svom nahođenju. Iako je u praksi korištenje Bonskih ovlasti smanjeno tokom godina, Visoki predstavnik ih i dalje povremeno koristi. Posljednji put kada su Bonske ovlasti iskoristene, Visoki predstavnik je 23. jula 2021. godine donio izmjene i dopune Krivičnog zakona BiH kojima se predviđa kazna zatvora do pet godina za negiranje ili opravdavanje genocida i ratnih zločina (u toku rata 1992-1995.) u BiH.

U prošlosti, Visoki predstavnik je također bio i Specijalni predstavnik Evropske unije u BiH (EUSR). Nakon razdvajanja ova dva mandata, EU je ojačala svoju ulogu u BiH, što uključuje kombinirano prisustvo EUSR i Delegacije EU. EU je raspodijelila značajne resurse u BiH u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike i jedan je od ključnih međunarodnih faktora u BiH. U BiH postoji i strano vojno prisustvo pod vodstvom EU - EUFOR Althea, koje, u skladu sa relevantnim rezolucijama Vijeća sigurnosti UN, ima mandat da pruži podršku sigurnom okruženju u zemlji. Tokom proteklih nekoliko godina, EUFOR je rekonstruiran i broj vojnika smanjen.

Civilno društvo, mediji i sudjelovanje

Veličina i nezavisnost civilnog društva

Postoji zadovoljavajući pravni okvir za organizacije civilnog društva. Zakon o udruženjima i fondacijama pruža pravne smjernice i daje organizacijama civilnog društva (OCD) razna prava. OCD se mogu registrirati na različitim nivoima (u bilo kojem od osamnaest administrativnih ureda), ali organizacije koje se registriraju na državnom nivou mogu raditi u cijeloj zemlji, što ne važi za lokalne OCD koji se suočavaju sa nizom pravnih poteškoća. Procjenjuje se da u dva entiteta postoji oko 27.000 OCD (uključujući i udruženja i fondacije), ali se pretpostavlja da je samo jedna trećina njih aktivna. Mnoge organizacije su uspostavljene za potrebe provedbe projekata, relativno su usko specijalizirane i često imaju ograničenu finansijsku održivost i kapacitete za strateško planiranje. Pravilnik Vijeća ministara o konsultacijama u izradi pravnih propisa omogućava organizacijama civilnog društva da sudjeluju u oblikovanju zakona. Međutim, pravila o javnim konsultacijama nisu ujednačena u zemlji, a proces konsultacija sa civilnim društvom nije dovoljno etabliran. Općenito, javno učešće u donošenju odluka u BiH se treba dodatno unaprijediti i ne postoji strateški okvir za saradnju sa civilnim društvom. Vijeće ministara treba provesti sporazum o saradnji sa organizacijama civilnog društva iz 2017. godine, putem uspostavljanja redovne saradnje i konsultacija.

Pravo na osnivanje sindikata je garantirano zakonom. Međutim, sindikati općenito nemaju stabilno finansiranje, a prava radnika i socijalni dijalog se moraju jačati. Do sada nisu poduzeti koraci ka uspostavljanju ekonomskog i socijalnog vijeća na državnom nivou.

Nezavisnost i pluralizam medija koji rade bez cenzure

Ustav BiH garantira slobodu medija. Mediji rade slobodno i bez cenzure. Pravni okvir je uglavnom uspostavljen i usklađen sa međunarodnim standardima te zabranjuje poticanje rasne, etničke ili vjerske mržnje. Vijeće za štampu je samoregulatorno tijelo za štampane i internet medije, koje pomaže u promociji slobode govora i poštivanja novinarske etike i nadgleda primjenu kodeksa za štampu u BiH; međutim, ono nema mogućnosti da novčano kazni, naredi obustavu rada ili zatvori bilo koji medij. Elektronske medije u oba entiteta nadzire Regulatorna agencija za

komunikacije (RAK), koja radi na nivou države i ima mandat prema Zakonu o komunikacijama u BiH. Vijeće ministara odobrava imenovanje direktora RAK-a. Postojeći zakoni pružaju pravnu zaštitu kojom se osigurava nezavisnost RAK-a, ali kontinuirano se vrše pokušaji ugrožavanja te nezavisnosti.

Medijsko okruženje je raznovrsno i kompleksno i uključuje oko 200 elektronskih medija, uključujući tri javna servisa (jedan koji radi na nivou države, i po jedan u svakom entitetu) i više od 100 štampanih medija. Stopa korištenja interneta kontinuirano raste, pa je u 2020. godini 73 posto građana imalo pristup internetu, u poređenju sa 43 posto u 2010. godini.⁴

Istovremeno, prema izvještajima OSCE-a, nivo slobode medija u BiH se u zadnje vrijeme smanjuje uprkos važećim zakonima. Uobičajeni su verbalni napadi na novinare, posebno online, kao i fizički napadi i drugi oblici pritiska na novinare. Među građanima je raširena percepcija medija kao pretjerano politiziranih i podložnih političkom utjecaju. OSCE-ov predstavnik za slobodu medija podcrtava da „negativna retorika protiv medija mora prestati da bi se spriječili dalji... napadi na novinare”.⁵

Višestruki kanali građanskog i političkog sudjelovanja

Postoji veliki broj kanala za građansko i političko sudjelovanje. Međutim, potrebno je unaprijediti učešće javnosti u donošenju odluka.

Sloboda osnivanja političkih stranaka i postojanje organizirane opozicije

Sloboda formiranja političkih stranaka je zajamčena Ustavom i provodi se u praksi, a potvrđuje se postojanjem velikog broja stranaka i značajne opozicije koja slobodno vodi kampanju i suprotstavlja se inicijativama vlade. Na posljednjim općim izborima kandidirale su se 22 političke stranke i šest koalicija za mandate u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (23 stranke u Zastupničkom domu FBiH i 21 stranka u Narodnoj skupštini RS).

Vladavina prava i pristup pravdi

Primat zakona

Postoje neophodne zakonske i institucionalne garancije za vladavinu prava. Građani imaju pravo na slobodno i pravično suđenje, i zaštićeni su od proizvoljnog hapšenja i pritvaranja.

Nezavisnost pravosuđa

Nezavisnost pravosuđa je zagarantirana, a uspostavljene su i ključne zaštitne mjere da bi se osigurala nepristranost, iako je provedba neujednačena. Glavni izazovi proizilaze iz specifične ustavne organizacije BiH. Nezavisnost je pod utjecajem nedostatka koordinacije i usaglašavanja između državnog i entitetskog nivoa i budžetske fragmentiranosti. Jačanje nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa je jedan od glavnih ciljeva strukturiranog dijaloga EU o pravosuđu, koji je obustavljen 2017. U nedavnom izvještaju Evropske komisije o napretku BiH ističu se „znaci slabljenja“ integriteta pravosuđa, uključujući i zbog „opstruiranja pravosudnih reformi od strane političkih aktera i iz samog pravosuđa”. EK navodi da sudovi, posebno na državnom nivou, iskazuju „nedostatak nepristranosti“ i sukob interesa.⁶ Neke OCD se žale da je njihov pristup pravosuđu

⁴ Statistika Međunarodne telekomunikacijske unije (ITU), „Procenat pojedinaca koji koriste internet”.

⁵ OSCE RFoM izjava, 27. avgust 2018.

⁶ Evropska komisija, Komunikacija o politici proširenja EU 2020., Izvještaj o BiH 2020., 6. oktobar 2020.

ograničen zbog restriktivnog tumačenja značenja „zainteresiranih strana“.

Vlast i građani jednako podliježu zakonu

Principi jednakosti vlasti i građana pred zakonom su zagarantirani zakonima u Bosni i Hercegovini.

Djelotvorne politike i institucije za sprečavanje korupcije

Prema Indeksu percepcije korupcije organizacije Transparency International (CPI) za 2020. godinu, rezultati zemlje posljednjih godina su sve slabiji i trenutno se nalazi na 111. mjestu od 180 zemalja i teritorija.⁷ Ovo je jedna od najgorih pozicija u Jugoistočnoj Evropi. Građani u BiH korupciju smatraju jednim od najozbiljnijih problema.

Prema najnovijem izvještaju Trećeg kruga evaluacije o „Transparentnosti partijskog finansiranja“ Grupe zemalja Vijeća Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO), BiH nije ostvarila napredak od Drugog izvještaja o usklađenosti iz decembra 2018. Ukupno je na zadovoljavajući način provedeno samo 10 od 22 preporuke. Osam preporuka je i dalje samo djelomično provedeno, a četiri su potpuno neprovedene.⁸ U Drugom izvještaju o usklađenosti četvrtog kruga evaluacije o „sprečavanju korupcije među članovima parlamenta, sudijama i tužiocima“, GRECO ističe da BiH nije na zadovoljavajući način provela niti jednu od 15 preporuka iz izvještaja; 11 ih je djelomično provedeno, a četiri uopće nisu provedene.⁹

Prema EK, „korupcija... predstavlja ozbiljan razlog za zabrinutost jer svi nivoi vlasti pokazuju znake izloženosti korupciji koja direktno utječe na svakodnevni život građana“.¹⁰

Građanska i politička prava

Sloboda govora, informiranja, vjeroispovijesti, savjesti, kretanja, udruživanja, okupljanja i privatnog vlasništva

BiH ima pravnu i institucionalnu osnovu za zaštitu temeljnih prava i sloboda, koje su garantirane Ustavom. BiH je ratificirala sve glavne konvencije UN-a o ljudskim pravima. Ustav navodi 15 međunarodnih instrumenata ljudskih prava i eksplicitno propisuje direktnu primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenih Protokola, kao i njen primat nad domaćim pravom. Iako je neophodni okvir na snazi, provedba standarda ljudskih prava je i dalje neujednačena.

Posljednja procjena rezultata BiH u oblasti ljudskih prava u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda Ujedinjenih naroda (UPR) usvojena je 2019. godine. BiH je prihvatila 204 od ukupno 207 preporuka koje je dobila tokom ovog ciklusa (što predstavlja povećanje od preko 20 posto u odnosu na prethodni ciklus). U pogledu Ciljeva održivog razvoja UN-a (SDGs), 38 posto preporuka se odnosilo na mir, pravdu i jake institucije; 21 posto na smanjenje nejednakosti; a 14 posto na rodnu jednakost.¹¹ Ne postoji sistematsko djelovanje u pogledu provedbe prihvaćenih preporuka iz UPR-a 2019.

⁷ Transparency International, 2020.

⁸ Vijeće Evrope, Grupa država za borbu protiv korupcije (GRECO), Treći krug evaluacije, Dodatak na Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine, usvojen 25. septembra 2020., objavljen 16. decembra 2020.

⁹ Vijeće Evrope, Grupa država za borbu protiv korupcije (GRECO), Četvrti krug evaluacije, Drugi izvještaj o usklađenosti Bosne i Hercegovine, usvojen 25. septembra, objavljen 16. decembra 2020.

¹⁰ Evropska komisija, Komunikacija o politici proširenja EU 2020, Izvještaj o BiH 2020., 6. oktobar 2020.

¹¹ Ujedinjene nacije, Univerzalni periodični pregled (UPR), Bosna i Hercegovina, UPR Info statistika i infografika zemlje.

Ustavne garancije za slobodu okupljanja i udruživanja, govora, mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, uglavnom se poštuju. Istovremeno, izvještaji Vijeća Evrope i EU ukazuju na kontinuirane slabosti u području slobode izražavanja (zaštita od i procesuiranje fizičkih napada na novinare i zagovornike ljudskih prava). Diskriminacija LGBTI osoba je i dalje široko rasprostranjena. Pozitivno je što se 2019. godine u Sarajevu održala prva povorka ponosa LGBTI. Naredne povorke su organizirane tokom 2020-2021. Iako postoji zakon o zabrani diskriminacije, potrebno ga je djelotvorno primjenjivati, a mehanizme provedbe treba unaprijediti. Općenito, svijest javnosti o pravnim lijekovima koje omogućava Zakon o zabrani diskriminacije je i dalje niska. Imovinska prava se poštuju, a riješena je i velika većina zahtjeva za povrat imovine, mada i dalje ne postoji pouzdana baza podataka o neriješenim zahtjevima.

U BiH i dalje živi više od 100.000 interno raseljenih osoba. Unatoč poduzetim koracima u pravcu provedbe revidirane Strategije za implementaciju Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma, uglavnom u pogledu stambenih pitanja, BiH i dalje nema koordinirani mehanizam za rješavanje zakonskih nedostataka koji ometaju održivi povratak i lokalnu integraciju.

Ustav daje građanima pravo da predstavke o kršenju prava i sloboda zajamčenih Ustavom upute Ustavnom sudu. Kada se njegove odluke ne provode, građani mogu predstavke uputiti Evropskom sudu za ljudska prava (ECHR). Postoji također i Institucija ombudsmena koja je pripremila više izvještaja i preporuka za Parlament.

Politička inkluzivnost za žene, etničke i druge manjine

Pitanja koja se odnose na prava etničkih zajednica u BiH su posebno osjetljiva zbog povijesti oružanog međuetničkog sukoba. Popis stanovništva u BiH nije održan u periodu od 22 godine, od 1991. do 2013. Prvi poslijeratni popis je proveden 2013. godine i uključivao je pitanja o nacionalnoj pripadnosti. Objavljivanje rezultata popisa iz 2013. godine je kasnilo, međutim, zbog neslaganja između entiteta u vezi metodoloških pitanja. Kada su rezultati konačno objavljeni, 1. jula 2016. godine, Republika Srpska nije u potpunosti priznala rezultate.

Ustav uspostavlja kategoriju „konstitutivnih naroda“ – de facto prvi red – koji uključuje Bošnjake, Hrvate i Srbe. Sljedeći red su „manjine“. Osamnaest grupa ima zvanični status nacionalne manjine u BiH (Albanci, Crnogorci, Česi, Talijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci, Ukrajinci, i, odnedavno, Austrijanci, čiji je predstavnik prihvaćen u Vijeće nacionalnih manjina). Izrazom „ostali“ označavaju se pripadnici navedenih nacionalnih manjina, kao i oni koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici ovih zajednica niti konstitutivnih naroda.

Iako je uspostavljen pravni i institucionalni okvir za zaštitu prava manjina, koji uključujući i gore spomenuti Zakon o zabrani diskriminacije i Nacionalno vijeće manjina, provedba je i dalje neujednačena. Najozbiljniji i jedinstveni problem u pogledu inkluzivnosti nacionalnih manjina, međutim, proizilazi iz specifičnosti ustavne organizacije zemlje. Oni građani BiH koji se ne identificiraju kao pripadnici jednog od tri „konstitutivna naroda“ zakonom su spriječeni da se kandidiraju za Predsjedništvo BiH i Dom naroda. Nadalje, postoje diskriminatoma ograničenja vezana za prebivalište: građanin koji ima prebivalište u „pogrešnom“ entitetu (Bošnjak ili Hrvat u RS ili Srbin u FBiH) također se ne može kandidirati za Predsjedništvo BiH; glasači u RS mogu glasati samo za srpskog kandidata, dok glasači u FBiH mogu glasati samo za bošnjačkog ili hrvatskog

kandidata. Sve ove diskriminatorne odredbe nisu u skladu sa presudama ECHR-a i u suprotnosti su sa dokumentom OSCE-a iz Kopenhagena i drugim međunarodnim standardima. ECHR je 22. decembra 2009. godine donio pravosnažnu odluku prema kojoj je pravilo nepodobnosti po nacionalnoj osnovi „nespojivo sa općim principima Evropske konvencije”. Ipak, ključni akteri u BiH do sada nisu uspjeli postići dogovor o provedbi ove odluke ECHR. Pored isključivanja nacionalnih manjina, Ustavom predviđeni nacionalni ključ za zastupanje narušava koncept građanstva i građanskog učešća u političkom procesu.

Romska manjina, koja je najbrojnija manjina u zemlji (procjenjuje se na 58.000, što je nekoliko puta više od zvaničnih brojki iz popisa 2013. godine), i dalje je najugroženija u BiH. Postignut je određeni napredak u osiguravanju ličnih dokumenata za Rome, kao i u unapređenju njihovog stambenog zbrinjavanja. BiH učestvuje u Dekadi inkluzije Roma i postoje različiti akcioni planovi u sklopu Strategije za rješavanje problema Roma. Počelo se raditi na reviziji akcionih planova za stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje i zdravstvenu zaštitu. Međutim, malo je napretka ostvareno u smislu poboljšanja situacije za romske žene i djecu, koji i dalje pate zbog diskriminacije i nasilja u porodici.

U BiH postoje i ključni zakonski elementi za osiguranje rodne jednakosti. Zemlja se obavezala na poštivanje rodne jednakosti kroz nekoliko međunarodnih instrumenata koji su navedeni u Ustavu, uključujući i Konvenciju UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. BiH nastavlja sa implementacijom Akcionog plana prema Rezoluciji Vijeća sigurnosti UN 1325, Žene, mir i sigurnost.

Akcioni plan za rodnu jednakost u BiH identifikira povećanje učešća žena u političkom životu i donošenju odluka kao jedan od ključnih prioriteta. Ipak, učešće žena u političkom životu je i dalje na niskom nivou. Zakonska obaveza u pogledu rodne ravnoteže na stranačkim listama se općenito poštuje tokom izbora. Međutim, ukupni broj žena koje budu izabrane u Parlamentarnu skupštinu BiH je pao na 16 posto, što je niže nego na prethodnim izborima te predstavlja najniži rezultat nakon 2006. godine. Diskriminatorni običaji i stereotipi su i dalje prisutni u ruralnim područjima, što negativno utječe na osnovna prava žena. Zabrinutost izaziva i problem nasilja u porodici za koje ne postoji usaglašen sistem praćenja takvih slučajeva. Pozitivno je što je Republika Srpska nedavno dodatno uskladila svoj Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sa Istanbulskom konvencijom, i on je stupio na snagu 1. januara 2020.

Sloboda od uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja

Ustavne garancije protiv uznemiravanja, zastrašivanja i mučenja su na snazi u BiH i uglavnom se provode u praksi. Delegacija Evropskog komiteta za prevenciju mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (CPT) Vijeća Evrope posjetila je BiH posljednji put 2019. godine. Prema posljednjem izvještaju nakon posjete, koji je objavljen 2021. godine, CPT je obaviješten o brojnim slučajevima fizičkog i psihičkog maltretiranja pritvorenih osoba od strane službenika za provođenje zakona u FBiH. U pogledu RS, delegacija CPT je dobila nekoliko informacija o tome da je policija fizički i psihički maltretirala osumnjičene za krivična djela; međutim, ističe se da se situacija u tom entitetu značajno popravila u odnosu na prethodne posjete 2012. i 2015. godine.¹²

¹² Vijeće Evrope, Evropski komitet za prevenciju mučenja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (CPT), Posjeta Bosni i Hercegovini od 11. do 29. juna 2019., objavljeno 14. septembra 2021.